

یاد استاد و پیشکسوت داروسازی ایران دکتر فرهی

دکتر مجتبی سرکندي

ساعت ۱۳:۰۰ بامداد روز یکشنبه ۳۰ مهر ماه ۱۳۰۰ تولد در شهر اصفهان
بود که با پیغام استاد دکتر محمدرضا اویسی، ۱۳۲۳ ورود به دانشگاه در رشته داروسازی
از درگذشت استاد فرهیخته و بزرگوارمان، دکتر ۱۳۲۹ شروع دوره دستیاری داروهای شیمیابی و مواد خوارکی
فرج الله فرهی باخبر شدم. بی اخبار به سال های ۱۳۳۳ مدرک تحصصی آزمایشگاهی انگل شناسی از دانشگاه تهران
اول دانشجویی و درس مواد خوارکی برگشتم. ۱۳۳۵ رئیس درمانگاهی
اگرچه رابطه من و دکتر فرهی، در ابتدا، دانشجو و ۱۳۳۹ رئیس درمانگاهی با حق آموزش
استادی بود، پس از مدتی به خاطر علاقه مشترکمان ۱۳۴۴ دانشیاری رشته مواد خوارکی
به ادبیات و شعر بسیار فراتر رفت و به تدریج نقش ۱۳۵۲ سپریست امور آموزشی و پژوهشی دانشکده
مرید و مرادی به خود گرفت. ایشان با این که تفاوت ۱۳۵۳ مدیر گروه سه شناسی، آب شناسی و مواد خوارکی
سنی زیادی با ما داشتند اما در ک عمیقی از جوانان ۱۳۵۵ استادی
و رفتابشان داشتند. چون پدری بود که همواره ۱۳۵۸ عضویت در کمیته انتصاب و ترقیات
خطاهای فرزندانش را با اغماض می نگریست و ۱۳۶۱ عضویت در کمیته بررسی اظهارنامه های ثبت اختراقات
تمام تلاشش را در راه کمک به آنان مصروف ۱۳۶۲ عضویت در هیئت ممیزه دانشگاه
می داشت. فردی آرام، صبور و آرامش دهنده بود ولی ۱۳۷۲-۱۳۷۲ سپریست امور آموزشی و پژوهشی دانشکده
داروسازی ۱۳۷۲ بازنیستگی
سال های متولی عضویت در هیئت امتحان های ورودی تحصصی ۱۳۷۲ داروسازی
داروسازی

۱۳۰۰ تولد در شهر اصفهان
۱۳۲۳ ورود به دانشگاه در رشته داروسازی
۱۳۲۹ شروع دوره دستیاری داروهای شیمیابی و مواد خوارکی
۱۳۳۳ مدرک تحصصی آزمایشگاهی انگل شناسی از دانشگاه تهران
۱۳۳۵ رئیس درمانگاهی
۱۳۳۹ رئیس درمانگاهی با حق آموزش
۱۳۴۴ دانشیاری رشته مواد خوارکی
۱۳۵۲ سپریست امور آموزشی و پژوهشی دانشکده
۱۳۵۳ مدیر گروه سه شناسی، آب شناسی و مواد خوارکی
۱۳۵۵ استادی
۱۳۵۸ عضویت در کمیته انتصاب و ترقیات
۱۳۶۱ عضویت در کمیته بررسی اظهارنامه های ثبت اختراقات
۱۳۶۲ عضویت در هیئت ممیزه دانشگاه
۱۳۷۲-۱۳۷۲ سپریست امور آموزشی و پژوهشی دانشکده
داروسازی
۱۳۷۲ بازنیستگی
سال های متولی عضویت در هیئت امتحان های ورودی تحصصی
داروسازی

مورد زندگی استاد مطلبی بنویسم، دست یاری به سمت دوست و استاد خود، دکتر اویسی و سه فرزند بزرگوار ایشان، سرکار خانم دکتر مریم فرهی، جناب آقای دکتر امیرحسین فرهی و سرکار خانم ندا فرهی دراز کردم و این چهار بزرگوار، به ویژه سرکار خانم ندا فرهی، با مهربانی هرچه تمام‌تر مرا در تهیه مطالب و عکس‌های این مقاله یاری کردند. پیش از پرداختن به شرح زندگی استاد، خواندن یادداشتی که دکتر اویسی برای جناب آقای دکتر فرهی نوشته‌اند، خالی از لطف نیست.

«وقتی نگاهشان کردم، آن سان نافذ بود که مرا با خود برد. به خود که آدمد ارادت دیدم و شما گردید. در توصیف ایشان نمی‌شد فهمید جدی است یا مهربان، چیزی بین این دو، فشنگی هر دو را داشت. کم حرف بود و درست. واژه‌ها را خوب می‌ستاناخت و زبان فارسی را والبته، تسلطی بر دیگر زبان‌ها و تلاشی داشت جایگزین مناسبی

چون دانشجویانش شیطنت‌های خاص خود داشت و تمام این مسایل باعث می‌شود که هرگز در کنارش این اختلاف سنی را احساس نکنید. گاهی ساعتها به سؤالات من پاسخ می‌داد. هیچ‌گاه یادم نمی‌رود که یک روز عصر، در حالی که با هم از دانشگاه تهران خارج می‌شدیم، یک سؤال علمی سخت را که ایشان از من پرسید، به درستی پاسخ دادم، با خنده و شیطنت گفتند:

گاه باشد که کودکی نادان

به غلط بر هدف زند تیری

و من هم با خنده گفتم:

هنرور چو بختش نباشد به کام

به جایی رود کش ندانند نام

استاد آن چنان خنید که هرگز این صحنه از

ذهن بندۀ پاک نمی‌شود.

دکتر فرهی عالمی با اخلاق بود و نوشتن در مورد

ایشان بسیار سخت است، زمانی که قصد کردم، در

می‌گوید: «این که گفتم مادرم منحصر به فرد بود، برای این است که هم متدين و هم باسواند بودند و انگلیسی و فرانسه و عربی را می‌دانستند و در همان زمان که به مکتب می‌رفتم، به من عربی یاد می‌دادند. ایشان در سال ۱۳۱۲ فوت کردند و بعد از فوت مادر به نزد برادرم در تهران آمدم که پژوهشکی می‌خوانند. در آن سال دانشکده پژوهشکی به نام مدرسه عالی طب و دوازی بود که در خیابان لاله‌زار قرار داشت. من تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در اصفهان و تهران گذراندم و سال ششم متوسطه را در دیبرستان ایرانشهر در جنوب چهارراه مخبرالدوله مشغول به تحصیل بودم.»(۱). وی تحصیلات مقدماتی را با رتبه اول به پایان رساند.

در سال ۱۳۲۳ در کنکور در رشته داروسازی دانشگاه شرکت کردند و قبول شدند. در سالی که ایشان کنکور می‌دادند، کنکور پژوهشکی، دندانپزشکی و داروسازی جدا برگزار می‌شد و برای هر امتحان بیست تومان می‌گرفتند. در مدت چهار سال تحصیلی دکتر فرهی در دانشکده داروسازی همیشه جزو شاگرد اول‌های کلاس بودند.

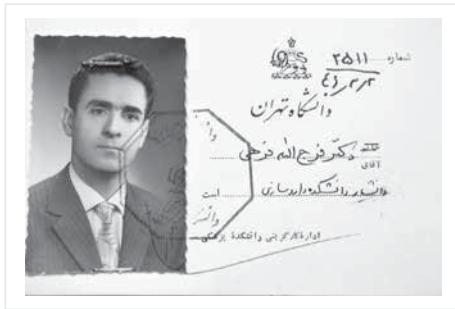
بعد از فارغ‌التحصیلی از دانشکده، به سربازی رفتند که به ترکمن صحرا اعزام شدند. بعد از پایان سربازی، به تهران برگشتند و پایان نامه خود را که درباره «اثر شایان ویتمین‌ها در درمان شناسی» به راهنمایی دکتر «فتح‌الله اعلم» بود، تکمیل کردند که با درجه بسیار خوب پذیرفته شد.

در مورد شرکت در امتحان دستیاری استاد چنین می‌گویند: «در سال ۱۳۲۹ من در امتحان دستیاری رشته شیمی دارویی و مواد خوارکی ثبت نام کردم،

برای اصطلاحات علمی مدرن در زبان فارسی برگزینند که خوش آهنگ باشند و دلنشیں، چون خود استاد. در آرامش او فراموش می‌کردی هر آن‌چه در پیرامون آرام جانت را می‌گرفت. انگار متصلی، محکم و استوار. جز به خیر ندیدم که بیاندیشند و جز به نیکی بگویند و جز به زیبایی رفتار کنند. همه آن خوبی‌هایی را داشت که من می‌پسندیدم. استاد بود و فرهیخته، مناسب نامش فرهی داشت و بزرگی. بی‌منت و بی‌هیاهو محبت می‌کرد به همه. درست بود و قانونمند اما می‌جست راهی که از آن میان دلی و دردی را درمان باشد. سادگی اش را دوست داشتم و صلابت سخنانشان را. دائم به کار بود و تلاش، البته، به مقوله حفظه‌الصحه اهتمامی تام داشت. داروسازی و داروساز را محترم می‌دانست. اعتماد به نفس منطقی و بالای او برگرفته از دانش گرفت بود و پیروزش در خانواده‌ای اصیل. توکل به خدا داشت و باوری عمیق، دینداری منطق‌گرا بود و خردورزی دین باور. دوستشان می‌دانستم و برای ایشان بیشترین احترام را قایل بودم. خوب زیست و خوب رفت، خدایش بی‌امرزد که جاودانه در یاد می‌ماند.»

استاد در سال ۱۳۰۰ هجری شمسی در شهرستان اصفهان از پدری اهل رشت به نام حسین که در اصفهان داروخانه داشت و مادری اهل اصفهان (طلعت) متولد شد. تحصیلات مقدماتی را با مکتب خانه شروع کرد و در عین حال مادرشان هم به ایشان تعلیم می‌دادند.

استاد در مورد این مرحله از زندگی خود و مادرش

در سال ۱۳۴۸ در دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران روغن‌کشی نظری و عملی درس می‌دادم.»(۱). از سال ۱۳۲۹ تا ۱۳۴۸ در آزمایشگاه داروهای شیمیایی و مواد خوراکی شیمی‌دانشکده داروسازی به فعالیت مشغول بودند و حجم کار بسیار زیاد بود چون در آن زمان نه در وزارت بهداشت، نه در شهرداری و نه در هیچ جای دیگر آزمایشگاه وجود داشت و همه آزمایش‌های مربوط به مواد خوراکی که روزانه حدود ۳۰-۴۰ آزمایش می‌شد، بر عهده آزمایشگاه داروهای شیمیایی و مواد خوراکی بود. در حوالی سال ۱۳۳۱-۱۳۳۰، آزمایشگاهی برای تأسیس مؤسسه استاندارد در ایران برگزار شد که دکتر فرهی، دکتر بادقیدیانس و چند نفر دیگر که تعدادی هم آمریکایی بودند، حضور داشتند. دکتر خرسند از اساتید دانشکده رئیس مؤسسه شد و از ایشان دعوت کرد که در زمینه تهیه استانداردهای مواد غذایی با مؤسسه همکاری کنند و بعد به نمایندگی از دانشکده داروسازی به عنوان عضو کمیته ملی استانداردهای مواد خوراکی و فرآورده‌های کشاورزی مؤسسه استاندارد معرفی شدند که تقریباً تا سال‌های دهه ۸۰ نیز هنوز با این مؤسسه همکاری داشتند.

در سال ۱۳۵۲ به سمت سرپرستی امور آموزشی

قبل‌اً هنگامی که می‌خواستم به سربازی بروم، یک دوره ۵ جلدی کتاب شیمی دارویی که به فرانسه بود، پیش خرید کرده بودم و به تدریج این کتاب‌ها به دستم می‌رسید و من شبانه روز آن‌ها را می‌خواندم و زبان فرانسه‌ام به تدریج بهتر شد. بالاخره این امتحان را با موفقیت گذراندم و جواب‌هایم در مدت یک ساعتی که فرصت داشتم، به پانزده ورق رسید و باز چیزهایی که می‌دانستم تمام نمی‌شد. در این امتحان، بالاترین نمره را کسب کردم و در آزمایشگاه داروهای شیمیایی و مواد خوراکی شروع به کار کردم.»(۱).

در سال ۱۳۳۴ دانشکده داروسازی اصفهان افتتاح شد و ایشان تقریباً شش ماه در سال برای تدریس به آن‌جا می‌رفتند. البته، در آن موقع در دانشگاه تهران دروس شیمی دارویی و مواد خوراکی را تدریس می‌کردند. استاد در زمینه تدریس در دانشکده داروسازی اصفهان می‌گویند: «در دانشکده داروسازی اصفهان هر درسی را که استاد نداشت، از من می‌خواستند که تدریس کنم، برای هر درس کتابی پیدا می‌کردم و به هر ترتیبی بود، مطالعه می‌کردم یا سرکلاس و همان موقع ترجمه می‌کردم و این کار را به مدت ۱۰ سال ادامه دادم تا این که شاگرد اول‌های دانشکده اصفهان به آمریکا رفتند و Ph.D گرفتند و کم کم احتیاجشان به استاد رفع شد. البته، در مواردی هم که کمبود داشتند استاد انشان به تهران آمدند و دوره‌های لازم را گذراندند و در این مدت من به تناوب دروس شیمی آلی، شیمی تجزیه، بیوشیمی و مواد خوراکی و شیمی دارویی را تدریس می‌کردم. غیر از اصفهان، بنده مدتی هم در تبریز درس مواد خوراکی را تدریس می‌کردم. همین‌طور

بعد از بازگشایی دانشگاهها در سال ۱۳۶۲ هیئت ممیزه دانشگاه شروع به کار کرد و ایشان در کمیته پزشکی عضویت داشتند و بعداً در سال ۱۳۶۵ به عضویت هیئت ممیزه دانشگاه علوم پزشکی تهران انتخاب شدند و حتی بعد از بازنشستگی هم به جلسه‌های هیئت ممیزه دعوت می‌گردیدند.

■ آثار علمی

دکتر فرهی در طول ۴۵ سال خدمت دانشگاهی خود به ترتیب نسل‌های متعددی از داروسازان کشور پرداختند.

استاد به نگارش مقاله‌های متعددی در زمینه مواد خوراکی و کنترل کیفی و کمی مواد غذایی پرداخته‌اند. ایشان ترجمه کتاب‌های متعددی از زبان‌های فرانسه، انگلیسی و آلمانی را در جهت به روزرسانی آموزش به دانشجویانشان در کارنامه خود دارند.

در سال ۱۳۴۹ سه جلد کتاب با عنوان‌های روش‌های کنسرو کردن، آزمایش و بازرگانی چربی‌ها و شیمی مواد خوراکی را به شورای انتشارات ارایه دادند که گم شدند و بعد هرچه دنبالشان رفتند و پی‌گیری کردند، نتوانستند پیدایشان کنند. بعدها وقتی در تبریز تدریس می‌کردند، فردی از اداره انتشاراتشان می‌آمد و درس‌های ایشان را می‌نوشت که چاپ گردیدند.

از جمله تألیف‌های ایشان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

* جزوای درسی متعدد با عنوانین داروهای شیمیایی (در دانشگاه اصفهان)، سنتز پروتئین‌ها، وسایل نوری و آزمایش مواد خوراکی توسط آن‌ها، ویتامین‌ها، روغن‌کشی

و پژوهشی دانشکده داروسازی انتخاب شدند اما به خاطر آن که در سال ۱۳۵۳ به مدیریت گروه آموزشی سمندانسی، آب‌شناسی و مواد خوراکی انتخاب گردیدند، از این سمت استغفا دادند و مجدداً در سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۷۲ عهده‌دار سرپرستی امور آموزشی و پژوهشی دانشکده شدند.

در سال ۱۳۴۰ برای گذراندن دوره‌های آموزشی دانشگاه بوردو به فرانسه رفتند و موفق به دریافت گواهینامه مطالعه‌های عالی فیزیکوشیمیابی از دانشکده‌های داروسازی و پزشکی بوردو، گواهی‌نامه کار منظم در آزمایشگاه تجزیه مواد غذایی و دام شهرداری بوردو روی اسیدهای آمینه و الیگومالان‌ها و کار با وسایل فیزیکی اسپکتروفتومتری، کروماتوگرافی‌های مختلف و ... شدند و هم‌چنین در سال ۱۳۵۰ در آزمایشگاه‌های شیمی، فیزیکوشیمی، میکروبیولوژی، رادیوفارماسی، بخش‌های کنترل دارو در کارخانه هو خست آلمان و ... دوره کارآموزی گذراندند.

دکتر فرهی در دی ماه سال ۱۳۴۲ با سرکار خانم مهراقدس لطیف پور که فوق دیپلم نقشه‌کشی داشتند و کارمند سازمان نقشه‌برداری بودند، ازدواج کردند که حاصل این ازدواج سه فرزند و شش نوه هستند.

در سال ۱۳۶۰ به عضویت کمیته بررسی اظهار نامه‌های ثبت اختراعات درآمدند و مدت ۵ سال در آن عضویت داشتند.

استاد در راهاندازی بسیاری از دانشکده‌های داروسازی از جمله اصفهان، تبریز، اهواز، بابل، شیراز و کرمان و آزمایشگاه‌های دارویی کشور نقش اساسی داشتند.

Society

ایشان در سال ۱۳۷۲ بازنشسته شدند، البته، بعد از بازنشستگی به دعوت دانشگاه در جلسه‌های کمیته‌های شورای آموزشی دانشگاه به طور افتخاری شرکت می‌کردند و در کمیته وزارت بهداشت برای امتحان‌های دوره‌های تخصصی داروسازی عضویت داشتند و همین طور عضو هیئت ممتحنه و ارزشیابی امتحان‌های ورودی تخصصی داروسازی در رشته مواد خوراکی و آب‌شناسی هم بودند.

استاد دکتر فرج الله فرهی در تاریخ ۲۹ مهر ماه ۱۳۹۶ در سن ۹۶ سالگی در شهر هولمند (Holm-del) در ایالت نیوجرسی آمریکا در آغوش فرزندان خود دار فانی را وداع گفتند اما تربیت شدگان و دانش آموختگانش را در هجران وداع با استاد باقی گذاشتند، روحش شاد و یادش گرامی باد.

منبع

۱. قدوسی ع. گفتگو با استاد دکتر فرج الله فرهی. نشریه داخلی دانشکده علوم پزشکی تهران (ندا) ۱۳۸۱: ۴۳(۴): ۲۳-۲۰.

* مقاله‌های داخلی متعدد در مجله دارو پزشکی با موضوع‌های نیاز روزانه به اسیدهای آمینه، منبع غذایی برای مبارزه با گرسنگی، تشخیص حدود استحاله آب میوه، ارزش غذایی آب انگور، ختنی شدن طبیعی سموم در بدن، اسپکتروفوتومتری مخلوطها و در مجله دانشکده داروسازی، بررسی روغن‌های خوراکی ایران، گازکروماتوگرافی، تشخیص چربی‌های خارجی در کره کاکائو، اسیدهای چرب، لیپیدهای ختنی و فسفر لیپیدهای نسوج جوجه کباب

* تنظیم بیش از ۹۰ استاندارد و روش‌های آزمون مواد خوراکی در مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی شامل نمک طعام، گل سرخ، خردل، فلفل، زعفران، هل، شیرینی و ...

* مقالات پژوهشی در مجله‌های بین‌المللی شامل

Fette Seifen Anstrichmittel

Journal of American Oil Chemists